

Menneen lehteilyä

Kirjallisuusterapia-lehden kolme vuosikymmentä

Luet juuri *Kirjallisuusterapia*-lehden 30-vuotisjuhlavuoden ensimmäistä numeroa. Lehti alkoi ilmestyä vuonna 1993, joten nyt on siis käsillä lehden 30. vuosikerta. Tässä jutussa toimitussihteeri Annamari Typpö luo silmäyksen lehden historiaan ja tekee huomioita menneiltä vuosikymmeniltä.

ANNAMARI TYPPÖ

ANNAMARI TYPPÖ

Kun *Kirjallisuusterapia*-lehti vuonna 1993 näki päivänvalon, oli Suomen Kirjallisuusterapia-yhdistys ry toiminut kaksitoista vuotta. Oli siis korkea aika ryhtyä rakentamaan yhdistykselle tunnettua myös lehden avulla.

Lehden ensimmäisenä päätoimittajana – tai vastaavana toimittajana, kuten titteli vuoteen 2005 asti kuului – toimi yli kymmenen vuoden ajan Seija Viitaniemi (vuoteen 1999 Viitaniemi-Lahtinen). Vuonna 2006 lehteä päätoimitti Heli Hulmi, ja vuodesta 2007 ohjaksissa on ollut nykyinen päätoimittaja Silja Mäki.

Ensimmäiset viitisentoistavuotta *Kirjallisuusterapia*-lehti oli visuaalisesti vaatimaton mustavalkopainate, johon väriä toivat sävypaperille painetut kannet. Etukannessa oli useimmiten runo ja sen seurana piirroskuva. Kuvittajat vaihtuivat lehdestä toiseen, ja taitto tehtiin usein oppilastyönä. Ilahduttavan poikkeuksen teki kesällä 2005 ilmestynyt tuplanumero, jonka keskiaukeamalla esitellään värikuvin Sanomatalossa Helsingissä esillä olleita srilankalaisten lasten tsunamiaiheisia taide-teoksia. Kuvien ohessa on sadutusmenetelmällä kerättyjä pieniä tarinoita, joiden pohjalta kuvat on tehty.

Kirjallisuusterapia-lehtiä
1990-luvun lopulta.

Alkuvuosien lehtien sisällössä päähuomio oli eri puolilla maata toimineissa kirjallisuusterapia-ryhmissä. Esimerkiksi vuoden 1996 ykkösnumerossa Seija Vauramo-Rankka kirjoittaa lappilaisesta kirjallisuusryhmästä, Riikka Maijala-Heinikkala Vakka-Suomen sairaalan kriisiosaston kirjallisuusterapiaryhmästä ja Katariina Pylkkönen Vantaan Peijaksen sairaalan runoryhmästä. Marja-Riitta Vainikkala puolestaan pohtii muun muassa luovan tai esteettisen kirjoittamisen ja terapeutin kirjoittamisen eroja Oulun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kirjallisuusterapiakoulutuksen kontekstissa. ”Esteettisen tekstin ja terapiatekstin ilmaisullista [sic] eroa ei voi lyödä lukkoon, koska esteettisillä mieltymyksillä on aina subjektiiviset ehtonsa. Ero tekstien käsittelytavassa sen sijaan on selkeä. Esitämme tekstile eri kysymykset sen mukaan, olemmeko terapeutteja vai kirjallisuuskriitikoita”, Vainikkala kirjoittaa.

Yhteistyöstä voimaa ja vaikuttavuutta

Runot ja kirja-arviot ovat saaneet paljon palstatilaa alusta lähtien. Lehden tavoitteena on ollut nostaa esiin myös omakustanteita ja marginaalikirjallisuutta, ja runoja on julkaistu niin vakiintuneilta nimiltä kuin harrastajilta ja kirjallisuusterapeutisten ryhmien osallistujiltakin. Alkuvuosien lehdissä listataan myös ahkerasti yhdistyksen ja muiden toimijoiden menneitä ja tulevia tapahtumia, toimihan lehti tuohon aikaan todennäköisesti tärkeänä tiedotuskanavana, kun verkkosivut ja Facebook eivät vielä olleet yhtä suuressa roolissa kuin nyt. Samalla käy ilmi, että Suomen Kirjallisuusterapiayhdistys on vuosien varrella tehnyt ahkerasti yhteistyötä muiden järjestöjen ja organisaatioiden kanssa. Hienoa! Esimerkiksi vuonna 1997 yhdistyksen toimijoita oli mukana Pohjois-Karjalan kesäyliopiston järjestämässä Runo ja persoonallisuuden kasvu -seminaarissa, jossa käsiteltiin muun muassa runon merkitystä, päiväkirjan kirjoittamista ja psykodraamaa.

Samana vuonna 1997 yhdistys kokosi runonäyttelyn Helsingin Kanneltaloon ja Stoaan sekä Tampereen vanhan kirjastotalon galleriaan osana Suomen Mielenterveysseuran 100-vuotisjuhlaa. Runonäyttelytoimintaa on ollut muulloinkin: vuonna 1999 yhdistys järjesti Rikhardinkadun

Alkuvuosien lehdissä oli ulkopuolisten ilmoittajien mainoksia.

kirjastossa Helsingissä äiti-lapsi-teemaisen runonäyttelyn, johon toivottiin runoja lapsiryhmien ohjaajilta ja terapeuteilta sekä muilta teemasta kiinnostuneilta kirjoittajilta. Tämänkaltaista toimintaa voisi herätellä uudelleen henkiin ja tehdä sitäkin kautta yhdistystä ja kirjallisuusterapiaa tunnetuksi.

Huomio varhaisvuosien lehdissä kiinnittyy myös mainoksiin, joita on vanhoissa numeroissa säännöllisesti. Vakioilmoittajana näyttää olleen muun muassa sittemmin lopettanut runouslehti Taite ja sitä julkaissut Kustannusliike TAI-teos sekä monet koulutusjärjestäjät. Mistähän saisimme lehden ilmoitusmyyntiin uutta nostetta?

Saduista riittää ammennettavaa

Kirjallisuusterapia-lehden numerossa 1/1997 näkyy selvästi sisältöuudistus. Tästä eteenpäin lehdet ovat selkeästi teemoiteltuja, ja mukaan tulevat toisinaan hyvinkin laajat ja syväluotaavat artikkelit lehden teemaan liittyvistä aiheista.

Vuoden 1997 keltakantisessa ykkösnumerossa on sama teema kuin lehdessä, jota juuri nyt pittelet kädessäsi: lapset ja nuoret. Tämä teema toistuu säännöllisesti myöhemminkin, ja etenkin sadut ja satuterapia saavat runsaasti huomiota. Nu-

merossa 1/1997 Sinikka Toivola kirjoittaa satukirjasta, tuosta lastenhoitajan tärkeimpiin työvälineisiin kuuluvasta aarteesta, Silja Mäki jatkaa satuteemasta antroposofian ja psykoanalyysin näkökulmasta, ja Susanna Huikari kirjoittaa satuterapiasta bliss-kielellä. (Se on muuten Charles K. Blissin CP-vammaisia varten kehittämä visuaalinen symbolikommunikaatiojärjestelmä, jossa loogiset kuvat esittävät sanoja ja käsitteitä kirjainten asemesta.)

Lapset ja sadut ovat pääteemana myös vuoden 2002 tuplanumerossa, jossa Sisko Suvilehto-Pyykölä esittelee kahden artikkelin voimin satuterapian käyttöä erityisopetuksessa sekä teorian että käytännön kautta ja tarkastelee sitä monesta näkökulmasta. ”Opettajana koen hieman ristiriitaa satuterapian käytössä. Missä kulkee opettamisen, ohjaamisen ja terapian raja? Luultavasti ristiriidan aiheuttaa tieto, että kirjallisuusterapia voi joskus aiheuttaa voimakkaitakin tunnereaktioita, ’käymistä syvillä vesillä’. Sellaisissa tapauksissa punnitaan ohjaajan ammattitaito ja ryhmän jäsenen kyky käsitellä tilannetta”, Suvilehto-Pyykölä kirjoittaa.

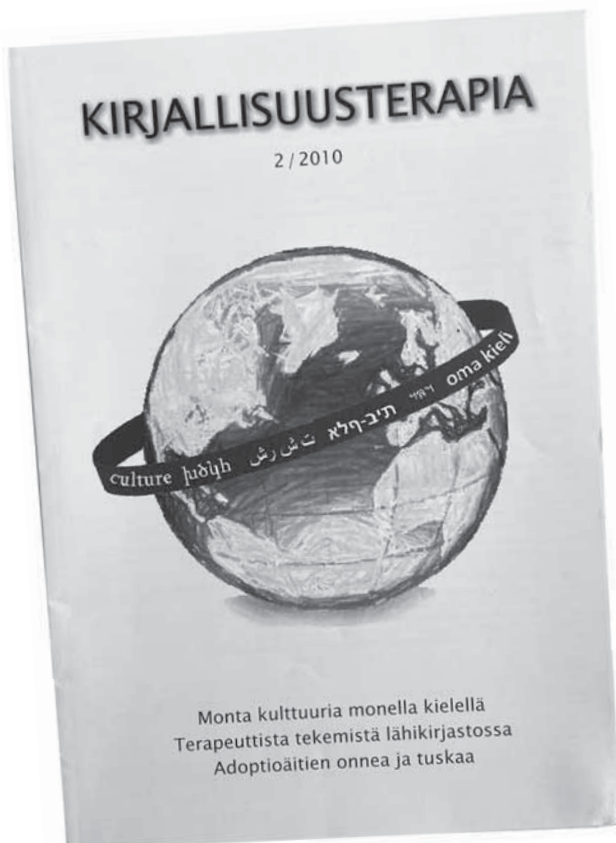
Silja Mäen artikkelin aiheena on kirjallisuusterapeuttinen työskentely dysfaattisten lasten sanataideryhmässä, ja Sirpa-Maija Harjunkoski kirjoittaa äidinkielestä lapsen tunne-elämän tulkina. Pirjo Kinnunen esittelee lastenpsykiatrisen sairaalan kirjallisuusterapiatoimintaa ja Pirjo Maijala käytöshäiriöisten lasten tarinaryhmää. Myös nuorten parissa tehty kirjallisuusterapiatyö saa huomiota kolmen artikkelin verran.

Elämäntarinoiden imu jatkuu

Toinen usein toistuva teema ovat elämäntarinat, muistot ja omaelämäkerrallinen kirjoittaminen, jotka nousevat esiin muutaman vuoden välein, viimeksi numerossa 2/2020. Se ei liene ihme, tuleehan moni kirjallisuusterapeuttiseen ryhmään – samoin kuin luovan kirjoittamisen kurssillekin – nimenomaan oman elämänsä solmuja avaamaan. Silja Mäki pohtii elämäkertakirjoittamisen suosiota lehden 1/2010 pääkirjoituksessa ja kutsuu sitä jopa muoti-ilmiöksi. ”Onko se vastapainoa kii-reiselle media-ajalle ja kuvien virralle, kaupunki-asumiselle vailla yhteyttä perheisiin ja sukulaisiin? Tarvitsevatko ihmiset kadotettuja juuria löytääkseen itsensä? Tai onko heidän tarpeen irrottautua juuristaan, jotta löytäisivät itsensä?”

Vuoden 2014 ykköslehdessä omaelämäkerrallinen kirjoittaminen nousee taas keskiöön. Teema kietoutuu Lahdessa lokakuussa 2013 pidettyyn Sanat minus - päiväkirja- ja omaelämäkerrallinen kirjoittaminen -seminaariin, ja lehden aloittaa seminaarin pääpuhujan Susan L. de Wardtin luennosta muokattu artikkeli reflektiivisestä kirjoittamisprosessista. Toisaalla lehdessä Päivi Kosonen esittelee kehittämäänsä luovan omaelämäkerrallisen kirjoittamisen menetelmää. ”Itseä on vaikea nähdä ja katsoa suoraan, kuten monet tietävät. Siksi luovissa kirjoitusharjoituksissa, joissa itseä on mahdollista katsoa jotenkin epäsuoraan, vinosti tai viistosti, on lopulta suuremmat mahdollisuudet tavoittaa jotakin itsestä kuin harjoituksissa, joissa lähdetään suoraan kirjoittamaan omaa elämäntarinaa”, Kosonen pohtii.

Vuoden 2010 kakkoslehdessä teemana oli monikulttuurisuus.

Tiukasti rajatut teemat piristävät

Toistuvien, laaja-alaisten aihepiirien rinnalla lukijaa piristävät tiukemmin rajatut teemat, kuten kielelliset ja muut kehityshäiriöt, joihin keskitytään lehdessä 2/1999, sanataiteen käyttö näkö- ja kuulovammaisten kuntoutuksessa ja terapiassa numerossa 2/2001, erilaiset riippuvuudet vuoden 2004 tuplanumerossa, sanataiteen mahdollisuudet fyysisten sairauksien käsittelyssä lehdessä 1–2/2005 sekä kulttuurinen vuorovaikutus ja maahanmuutto numerossa 2/2010. Näissä numeroissa on erityisen paljon myös kirjallisuusterapian asiakkaiden ja kirjallisuusterapeuttien ryhmien – siis kokemusasiantuntijoiden – tekstejä.

Ajatuksia herättävä on esimerkiksi lehdessä 2/2001 julkaistu Raili Ojalan Kriisi-niminen teksti, jossa hän keikauttaa kuurojen ja kuulevien maailman ylösalaisin ja näyttää, miten kuulovammaisen tämän meidän todellisuutemme kokee. ”Perheen isä ja äiti olivat kuuroja. Heidän molempien vanhemmatkin olivat kuuroja. Myös isän isovanhemat olivat olleet kuuroja. Viittomakieli oli kulkenut itsestään vanhemmilta lapsille ja taas heidän kuuroille lapsilleen. Kuurous oli perheelle luonnollinen asia, osa normaalia elämää. Viittomakielellä he olivat tottuneet keskustelemaan sekä sukulaisten, ystävien että tuttavien kanssa. Silloin tällöin osui kohdalle joku kuuleva, joka ei ymmärtänyt heidän viittomistaan. Silloin oli otettava kynä ja paperi esille.”

Aivan toisentyppinen teemanumero on Suomen Kirjallisuusterapiayhdistyksen vuonna 2011 julkaistu 30-vuotisjuhlalehti, jossa kirjoitetaan laajasti taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista ja kirjallisuusterapian roolista taidetoiminnassa. Piia Laine ja Silja Mäki esittelevät artikkelissaan opetusministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaa, joka oli käynnissä vuosina 2010–2014, ja Katinka Tuisku kirjoittaa aihepiiriä sivuavasta tutkimuksesta. Lisäksi lehdessä on asiaa Kanta-Hämeen keskussairaalan psykiatrian yksikön taidetyöstä, luovasta toiminnasta hoitokodeissa, sairaaloissa ja muissa laitoksissa sekä taidereseptistä. Tämänkaltaiseen toimintaan ja yhteistyöhön toivoisin meiltä kaikilta alan ammattilaisilta edelleenkin yhtä aktiivista otetta. Yhdessä olemme enemmän!

Konkreettiset työkalut pidentävät lehden ikää

Vaikka lehden jokainen numero tarjoaa vinkkejä ja virikkeitä kirjallisuusterapiaohjaajan omaan työhön, huomaan silti ilahtuvani erityisesti niin sanotun palvelujournalismin pilkahduksista – siis siitä, kun lukijalle annetaan konkreettisia neuvoja ja työkaluja, jotka voi ottaa suoraan käyttöön. Selkeän esimerkki tästä on kunkin numeron teemaan liittyvä kirjoitusharjoitus, joka alkaa ilmestyä lehden viimeisellä sivulla numerosta 2/2013 lähtien. Uskon, että se on monelle lukijalle lehden odotetuin osio ja tekee lehdestä pysyvän osan kunkin omaa käsikirjastoa. *Kirjallisuusterapia*-lehteä ei viedä kierrätykseen ensimmäisen pintapuolisen selauksen jälkeen.

Toki työtä ruokkivaa sisältöä on monesti lehden muissakin osioissa. Esimerkiksi numerossa 1/1999 on Raimo Niemistön laaja ja seikkaperäinen esitys ryhmistä, ryhmäilmiöistä ja ryhmien ohjaamisesta. Artikkelissa pohditaan ryhmän tarkoitusta, käyttöä ja valmistelua, ohjaajan roolia ja tehtäviä sekä ryhmän sisäisiä ulottuvuuksia, kehitystä ja luovuutta. ”Kun ryhmän tehtävänä on palvella inhimillistä kasvua, se edellyttää niin ohjaajalta kuin jäseniltäkin ihmisenä olemista vahvuuksineen ja heikkouksineen. Huolella rakennettu ja selkeärajainen ryhmä voi kehittyä ja muodostua jäsenilleen terveelliseksi kokemukseksi”, Niemistö toteaa.

Samassa numerossa on myös Riitta Papusen kokoama kattava listaus runoantologioista kirjallisuusterapiaohjaajan käyttöön. Tästä kaipaisin päivitettyä versiota ja vastaavaa listausta myös proosan puolelta. Laitanpa idealistalle!

Ihmiset esiin!

Henkilöjutut kuuluvat normaalisti aikakauslehtien perussisältöön. Ihmisiä kiinnostavat ihmiset. *Kirjallisuusterapia*-lehdessä henkilöihin keskittyviä juttuja on vähänlaisesti. Siksi virkistyn, kun vuoden 2001 ykköslehdessä esitellään Suomen Kirjallisuusterapiayhdistyksen 20-vuotissyntymäpäivän kunniaksi järjestön perustajajäseniä ja muita kantavia voimia. Kokemuksiaan ja näkemyksiään pääsevät jakamaan Leena Sippo-

la, Kalevi Seppälä, Juhani Ihanus, Seija Viitaniemi, Aino Immeli ja Marja-Riitta Vainikkala. Ilahduttavia ovat myös lukemisteemaisen numeron 2/2017 tekstit, joissa lehden toimituksen jäsenet esittelevät kannattelevia lukukokemuksia oman elämänsä varrelta. Siinä näkyvyyttä saavat uutuusteosten sijaan muun muassa monet lapsuusvuosien suosikit.

Vieläkin enemmän riemastun henkilöhaastatteluista, joiden kautta pääsen tutustumaan yhdistyksen ulkopuolisten ihmisten ajatuksiin. Esimerkiksi lehdessä 2/2006 Viola Nurmi-Nitovuori haastattelee kirjailija Hannu Niklanderia, joka puhuu muun muassa kirjailijan vastuusta: ”Kirjailijoilla on vastuuta monista, ei vain psykologisista vaan myös sosiologian alan kysymyksistä, ja toki heillä on vastuu kielestä, kielen tasosta ja kielen säilymisestä ylipäätään. – – Sitten tietysti on historiallinen, mikrohistoriallinen vastuu. Minä esimerkiksi olen kuvannut Vihdin 60-lukua, eikä sitä oikein ole kukaan muukaan tehnyt. On se nyt joku dokumentaatio sekín. Tämä on tietysti yksi taso vastuussa. En tiedä, millä tavalla olisi vastuuton kirjailija. Ehkä vastuuton olisi sellainen, joka ilmeisen pahoja asioita vähättelee. Minä voisin kuvitella, että pidän vastuuttomana tai huligaanimaisena kirjallisuutena täysin seikkailutasolla menevää sotakirjallisuutta, jossa ollaan ylivoimaisia (ja täytyyhän malliksi jonkun joskus kuolla), mutta jossa näillä sodassa olijoilla on ilmeisen hauskaa.”

Onnistunut ulkoasu-uudistus

Kirjallisuusterapia-lehden vuosikertoja selatessa kiinnittyy huomio piirteeseen, joka on ollut lehdelle ominainen alusta alkaen: lehdessä vuorottelevat asiantuntija-artikkelit ja omakohtaisiin kokemuksiin pohjautuvat tekstit, ja tämä vuorottelu tuo sisältöön mukavaa eloa. Yhä useammin joukossa on lisämausteena myös haastatteluihin pohjautuvia juttuja.

Lehden ulkoasu on vuosikymmenten varrella mennyt hyvään suuntaan, onhan sen teossa käytetty tekniikkakin kehittynyt ja mukaan on saatu ammattitaitajia. Myös lukijoiden odotukset ovat varmasti ajan myötä muuttuneet, ehkä tiukentuneetkin. Erityistä kiitosta ansaitsee vuonna 2019 toteutettu ulkoasu-uudistus, jonka myötä lehti teki aimo harppauksen eteenpäin. Uudesta moder-

nista ulkoasusta vastaa AD Jaana Rautio Gravisioilta. Uudistuksen myötä sisältö jäsentyy entistä selkeämmin ja lukijan on helpompi tunnistaa lukuodotuksia ohjaavat juttutyypit. Tulevaisuudessa pääsemme toivottavasti kehittämään sisältöä edelleen ja tuomaan mukaan esimerkiksi kokonaan uusia juttutyyppejä.

Sulatetaan huumorin kukka!

Loppuun haluan nostaa vielä pari jostakin syystä mieleen painunutta yksittäistä juttua. Ensimmäinen niistä on lehdessä 2/2011 ollut Anne Paloheimon artikkeli räsymatoista tekstiilisinä muistokirjoina. ”Matto on tekstiilinen muistokirja erityisesti silloin, kun sen kutoo itse ja kuteina käytetään itse leikattuja tuttuja tekstiilejä. Mattoon on kudottu muistot omasta lapsuudesta tai omien lasten lapsuusajasta”, Paloheimo kirjoittaa. Jutusta herää ainakin kymmenen ideaa sekä omiin teksteihin että kirjallisuusterapeuttien ryhmien virikkeeksi.

Toinen ajatuksia synnyttänyt juttu on Piia Laineen huumoria käsittelevä artikkeli lehdessä 1/2017. Olen itsekin käyttänyt ryhmässä myös hauskoja tekstejä: äitiryhmässäni esimerkiksi Elina Kilkun *Äideistä paskin* (Nordbooks 2014) on herättänyt paitsi paljon keskustelua myös hersyvää naurua. Onko yleiskuvani kirjallisuusterapiasta silti tosiaan niin vakavien ja pohjamutia kaivelevien teemojen leimaama, että huumorin nostaminen esiin säväyttää? Laine on otsikoinut artikkelinsa osuvasti – Huumorin kukka jäässä? – ja tekstissään hän kertoo olleensa osallisena useissa keskusteluissa, joissa pohditaan huumoria ohjaustyössä. Uskaltaako huumoria käyttää? Laine kehottaa käyttämään harkintaa ja valitsemaan humoristiset tekstit huolella, mutta päättyy silti samaan lopputulokseen kuin minä: ”Huumorissa ja naurussa on paljon hyvää. Kielen kanssa leikkiminen voi aktivoitua, sytyttää, ihastuttaa, laajentaa ajattelua, herättää halun tutkia ja kokeilla. Kun näin pääsee käymään, huumorin kukalla on mahdollisuus sulaa.”

Annamari Typpö on espoolainen toimittaja ja kääntäjä sekä sanataide- ja kirjallisuusterapiaohjaaja.